

Vergaderjaar 2023–2024

21 501-34

Raad voor Onderwijs, Jeugd, Cultuur en Sport

Nr. 409

BRIEF VAN DE MINISTER VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 7 november 2023

Hierbij stuur ik u het verslag van de informele Onderwijs, Jeugd, Cultuur en Sport Raad (OJCS-Raad) voor de onderdelen onderwijs en jeugd die op 18 en 19 september 2023 in Zaragoza plaatsvonden en het onderdeel cultuur dat op 26 september 2023 in Cáceres plaatsvond. Het onderdeel sport vond dit keer niet plaats.

Mede namens de Minister voor Primair en Voortgezet Onderwijs, de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
R.H. Dijkgraaf

Jeugd

Het onderdeel jeugd vond plaats op 18 september in Zaragoza. Hier stond een beleidsdebat op de agenda dat ging over het verbinden van het Europees beleid met jongeren.

Beleidsdebat: het verbinden van het Europees beleid met jongeren

Het debat werd gevoerd aan de hand van richtinggevende vragen over hoe gestructureerde en toegankelijke participatie van Europese jongeren kan bijdragen aan grotere legitimiteit en geloofwaardigheid van EU besluitvormingsprocessen, hoe de integratie van jongeren in het EU overheidsbeleid kan bijdragen aan hun welzijn en hoe Europese instellingen en lidstaten en jongerenvertegenwoordigers nauwer kunnen samenwerken.

Tijdens de gedachtewisseling stelde de Europese Commissie dat we in een tijd van diverse invloedrijke crises leven waarin een goede toekomst voor jongeren niet vanzelfsprekend is. Het is belangrijk dat jongeren betrokken zijn bij de samenleving en dat hun democratische participatie niet beperkt blijft tot slechts het stemmen tijdens verkiezingen. Het is wenselijk dat er bij alle EU beleidsvorming gekeken wordt naar de impact die dat heeft op de toekomst van jongeren («mainstreaming of youth»). Het belang hiervan werd ook gedeeld door het Europees Jeugdforum. De Commissie inventariseert of het wenselijk is om op Europees niveau voor het eigen beleid een «jeugdcheck» of «jeugdtoets» te ontwikkelen.

Ook diverse lidstaten gaven aan dat het essentieel is om in alle beleidsvelden, en bij het ontwikkelen van beleid, aandacht te hebben voor de impact hiervan op jongeren. Zij noemden hierbij aandacht voor de rechten, participatie en democratische betrokkenheid van jongeren. Een aantal lidstaten liet weten op nationaal niveau reeds een jeugdtest te hebben ontwikkeld, of een kiesrecht te kennen vanaf 16 jaar.

Veelal werd ook gerefereerd aan het belang van Europese programma's voor jongeren zoals Erasmus+, het Europees Solidariteitskorps en de EU Jongerendialoog. Diverse Lidstaten, waaronder Nederland, gaven nog mee dat het belangrijk is om aandacht te hebben voor de mentale gezondheid van jongeren. Zowel de Commissie als enkele Lidstaten wezen tenslotte nog op de impact van digitalisering op al deze processen.

Onderwijs

Het onderdeel onderwijs vond plaats op 19 september in Zaragoza. Hier stonden twee beleidsdebatten op de agenda. Het eerste beleidsdebat ging over kansengelijkheid in het hoger onderwijs. Het tweede beleidsdebat ging over democratisch burgerschap en gemeenschappelijke waarden.

Beleidsdebat: kansengelijkheid in het hoger onderwijs

De Europese pijler van sociale rechten¹ stelt dat ieder het recht heeft tot kwalitatief hoogwaardige en inclusieve vormen van onderwijs, opleiding en een leven lang leren. Hoewel Europa doorgaans een toegankelijk hoger onderwijs heeft zijn mensen van verschillende achtergronden nog steeds ondervertegenwoordigd. Dit gaat niet alleen om toegang tot onderwijs, maar ook prestaties en het gevoel een echt onderdeel uit te maken van het hoger onderwijs. Het Spaanse voorzitterschap vroeg de deelnemende

¹ BNC-Fiche Europese pijler van sociale rechten, Kamerstuk 22 112, nr. 2355

lidstaten daarom om tijdens het beleidsdebat in te gaan op hoe zijzelf en EU-instanties verdere inclusie en toegang tot het hoger onderwijs kunnen bevorderen. Het gaat hier zowel om concrete maatregelen als institutionele verandering.

Nederland sprak conform de met de Kamer gedeelde geannoteerde agenda uit dat het faciliteren van een inclusieve omgeving prioriteit is in de uitvoering van Erasmus+. Ook in de bredere Bologna-samenwerking is de sociale dimensie van hoger onderwijs, en daarmee kansengelijkheid, één van de speerpunten. Nederland wees onder andere op het belang om studenten en instellingen nauw te betrekken bij processen om kansengelijkheid te bevorderen.

Lidstaten presenteerden een reeks maatregelen die zij hebben genomen om inclusiviteit en kansengelijkheid in het hoger onderwijs te bevorderen. Zo werd er regelmatig gewezen op het belang van vroeger aandacht voor kansengelijkheid, die al in het funderend onderwijs of zelfs daarvoor moet beginnen. Ook financiële steun aan specifieke groepen kwam veel voorbij, bijvoorbeeld in de vorm van extra toelages of door het verlagen of zelfs compleet naar nul brengen van het collegegeld.

Daarnaast versoepelen sommige lidstaten de toelatingseisen voor het hoger onderwijs voor specifieke groepen, zoals voor volwassenen die al werkervaring hebben opgebouwd. Ook flexibel onderwijs, zoals door een vergroot digitaal aanbod, kan bepaalde groepen aantrekken die niet goed aansluiten op traditioneel onderwijs.

Beleidsdebat: democratisch burgerschap en gemeenschappelijke waarden

De Europese Unie als gemeenschap vertegenwoordigt verschillende gedeelde waarden en een respect voor democratie en rechtstaat, zoals ook wordt benoemd in verschillende verdragen van de Europese Unie. Onderwijs speelt een fundamentele rol in het bevorderen van deze waarden, in het bijzonder door democratisch burgerschap. Het Spaanse voorzitterschap nodigde lidstaten in dit beleidsdebat uit te reflecteren op deze rol. Hoe kan onderwijs een bijdrage leveren aan het bevorderen van gemeenschappelijke waarden en democratisch burgerschap als middel om de cohesie en deelname aan Europese democratieën te verstevigen?

Nederland sprak conform de met de Kamer gedeelde geannoteerde agenda uit dat het in het onderwijs al lang aandacht besteedt aan kennis over de basiswaarden van de democratische rechtsstaat en het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die daarvoor nodig zijn. Een van die competenties is dat leerlingen en studenten in staat worden gesteld ook daadwerkelijk te oefenen met discussie en debat, waar deze waarden aan bod komen. Ook de Maatschappelijke Diensttijd, waarbij jongeren hun talenten ontdekken, zich inzetten voor de samenleving en mensen buiten hun eigen leefwereld ontmoeten is als goed voorbeeld genoemd.

Veel lidstaten brachten onder andere in dat democratisch burgerschap in hun land als apart vak in het curriculum wordt aangeboden. De rol van de leraar in het bevorderen van burgerschap en gemeenschappelijke waarden wordt vaak als cruciaal gezien, wat de reden is dat veel lidstaten hiervoor ook actief in de lerarenopleidingen investeren. Veel lidstaten menen dat burgerschap niet alleen geleerd, maar ook geleefd moet worden. Net als in Nederland nemen zij veel initiatief om leerlingen en studenten actief praktijkervaring te laten opdoen met democratische processen, zoals door het organiseren van jongerenparlementen,

debatcompetities en het doen van vrijwilligerswerk. De Europese Commissie benoemde het mogelijk ontwikkelen van een Europees framework voor gemeenschappelijk waarden, aanvullend op een reeds bestaand framework van de Raad van Europa, als toekomstige optie om dit onderwerp verder te bevorderen in de Europese context. Ook de Oekraïense Minister van onderwijs droeg met een videoboodschap bij aan het debat, waar hij de belangrijke rol van onderwijs in de Oekraïense hervormingsplannen benadrukte, waarin gemeenschappelijke waarden en democratisch burgerschap centraal staan.

Cultuur

Het onderdeel cultuur vond plaats op 26 september in Cáceres. Hier stonden twee beleidsdebatten op de agenda. Het eerste beleidsdebat ging over cultuur als essentieel collectief en mondiaal goed, wat haar weerslag vond in het voorstel van de Cáceres verklaring. Het tweede beleidsdebat ging over duurzaamheid en cultureel erfgoed.

Beleidsdebat: Cultuur als essentieel publiek goed, mondiaal goed

Het eerste beleidsdebat was een opvolging van de Mondiacult-conferentie van 2022 die werd georganiseerd door UNESCO. Tijdens deze conferentie ondertekenden de leden van UNESCO een verklaring waarin zij aangaven cultuur als essentieel publiek goed en als mondiaal publiek goed te zien.

Concreet betekent dit dat de lidstaten van mening zijn dat cultuur in het post-2030-raamwerk van de Verenigde Naties erkend zou moeten worden als apart duurzaam ontwikkelingsdoel.

Tijdens het beleidsdebat zijn lidstaten ingegaan op de vraag 1) op welke manier zij de rol van cultuur als aanjager van duurzame ontwikkeling versterken, 2) wat op Europees niveau gedaan kan worden om de rol van cultuur in duurzame ontwikkeling en als mondiaal publiek goed te versterken en 3) of zij voorstander zijn van het ontwikkelen van een concrete routekaart 2023–2030.

Als antwoord op de eerste vraag heeft Nederland aangegeven dat het de rol van cultuur als aanjager van duurzame ontwikkeling versterkt door zich te richten op alle dimensies van duurzame ontwikkeling, te weten ecologisch, economisch en sociaal. In het kader van sociale duurzaamheid wordt erfgoedparticipatie als goed voorbeeld genoemd, aangezien deze vorm van participatie bijdraagt aan het versterken van gemeenschappen en de veerkracht van onze samenleving. Een belangrijke voorwaarde voor duurzame ontwikkeling.

In het kader van de tweede vraag, over de Europese dimensie, heeft Nederland aangegeven dat de verdere vergroening van het Creative Europe-programma van belang is en dat de culturele dimensie van duurzame ontwikkeling sterker verankerd moet worden in zowel de Europese Green Deal (of een opvolger ervan) als alle andere beleidsterreinen van de Europese Commissie. Ten slotte heeft Nederland met het oog op de derde vraag aangegeven dat het voorstander is van een roadmap en dat het daarbij van belang is om synergie te vinden met andere domeinen, zoals onderwijs en zorg, die inzet plegen richting het post-2030-raamwerk.

Als antwoord op de eerste vraag gaven verschillende lidstaten aan dat zij de culturele en creatieve sectoren financieel ondersteunen en via het stimuleren van artistieke vrijheid de bijdrage van cultuur aan duurzame ontwikkeling bevorderen.

Als antwoord op de tweede vraag gaven lidstaten aan dat zij cultuur erkennen als essentieel publiek en mondiaal goed en dat zij graag zien dat cultuur wordt erkend als nieuw duurzaam ontwikkelingsdoel in het post-2030-raamwerk. Geen enkele lidstaat sprak dit idee tegen. Enkele lidstaten benoemden in het kader van het belang van cultuur voor duurzame ontwikkeling de bijdrage die de culturele en creatieve sector levert aan de Europese economie en werkgelegenheid. Enkele lidstaten gaven ook aan cultuur reeds als SDG mee te nemen in hun duurzaam ontwikkelingsbeleid.

Als antwoord op de derde vraag gaf de overgrote meerderheid van de lidstaten aan voorstander te zijn van het ontwikkelen van een Europese roadmap voor het komen tot een nieuwe SDG en steunde actief een gezamenlijke Europese inzet richting de VN. Enkele lidstaten plaatsten een kanttekening bij het idee van een roadmap, bijvoorbeeld dat de roadmap niet te omvangrijk zou moeten worden. Het Spaanse voorzitterschap benadrukte dat het steunen van de ontwikkeling van een roadmap niet tot verplichtingen leidt. De roadmap kan het denken van lidstaten aanscherpen en hun eigen inzet ondersteunen.

Beleidsdebat: Duurzaam beheer van cultureel erfgoed: universele toegankelijkheid en functie als ruggengraat van de leefomgeving

Anders dan de titel doet vermoeden ziet het grootste deel van de vragen voor dit beleidsdebat op de manier waarop cultureel erfgoed, waaronder cultuurhistorische landschappen, duurzame ontwikkeling kan bevorderen. Het beheer van cultureel erfgoed wordt geadresseerd in de laatste vraag van het beleidsdebat.

Tijdens het beleidsdebat vroeg het Spaanse voorzitterschap om in te gaan op de vraag 1) op welke manier cultureel erfgoed de effecten van klimaatverandering kan mitigeren en de afhankelijkheid van fossiele energie kan doen verminderen, 2) op welke manier cultuurhistorische landschappen en het beleid hieromtrent kunnen bijdragen aan duurzame ontwikkeling en economische en sociale inclusie en 3) op welke manier het maatschappelijk middenveld en maatschappelijke organisaties het duurzame beheer van cultureel erfgoed zouden kunnen bevorderen.

Nederland heeft conform de Geannoteerde Agenda die met uw Kamer is gedeeld de Erfgoed Deal en het project «Proeftuin Opgewekt» genoemd als voorbeelden waarmee erfgoed de effecten van klimaatverandering kan mitigeren en de afhankelijkheid van fossiele energie kan doen verminderen. Nederland heeft daarnaast in het kader van de tweede vraag aangeven dat erfgoedparticipatie rondom historische landschappen de sociale en economische inclusie kan vergroten. Tenslotte heeft Nederland met het oog op de derde vraag het belang van de doorontwikkeling van het New European Bauhaus, dat maatschappelijke partners ondersteunt bij het verder brengen van de duurzaamheidsdimensie van cultureel erfgoed, benadrukt.

Lidstaten stelden als antwoord op de eerste vraag dat het beschermen en verduurzamen van erfgoed een positievere bijdrage kan leveren aan het gebruik van energie en uitstoot van CO₂ dan het bouwen van nieuwe infrastructuur en gebouwen.

Daarnaast benadrukten veel lidstaten dat met name immaterieel erfgoed kan helpen om de problemen waar klimaatverandering onze maatschappij voor stelt te mitigeren. Zo stelden zij dat eeuwenoude kennis, ambachten en gebruiken klimaatadaptatie kunnen bevorderen. Daarnaast hadden lidstaten ook aandacht voor de bijdrage die materieel erfgoed kan leveren,

bijvoorbeeld oude fysieke infrastructuren die de gemeenschap kunnen beschermen tijdens natuurrampen.

In dat kader benadrukten lidstaten het belang van het Europees landschapsverdrag van de Raad van Europa (Florence, 2000), die nuttige handvatten biedt bij het beschermen van cultuurhistorische landschappen. Daarnaast benoemden zij het belang van het New European Bauhaus, dat helpt bij het beschermen verduurzaming van fysiek erfgoed via een focus op ruimtelijke kwaliteit.

In het kader van de relatie tussen culturele landschappen en economische inclusie benoemden veel lidstaten het belang van toerisme. Zij stelden dat toerisme van belang is voor de werkgelegenheid in bepaalde gebieden en dat het van belang is om dit te benadrukken. Wel gaven verschillende lidstaten aan dat het van belang is om massatoerisme te bestrijden aangezien dit een risico vormt voor het duurzaam beheer van erfgoed. In het kader van de relatie tussen sociale inclusie en cultuurhistorische landschappen gaven lidstaten aan dat het van belang is om jongeren en lokale gemeenschappen te betrekken bij het erfgoed.

Met het oog op de bijdrage die het maatschappelijk middenveld en maatschappelijke organisaties kunnen leveren aan het duurzaam beheer van cultureel erfgoed benadrukten lidstaten weer het belang van lokale gemeenschappen en immaterieel erfgoed. Enkele lidstaten hebben nationale strategieën met betrekking tot klimaatmitigatie, -adaptatie en erfgoed ontwikkeld waarin lokale gemeenschappen centraal staan. Zij leveren een bijdrage via de genoemde kennis en gebruiken, maar nemen ook deel aan besluitvormingsprocessen en de uitvoering van maatregelen.

Cáceres-verklaring

De Cáceres-verklaring onderstreept het belang van cultuur voor duurzame ontwikkeling en erkent cultuur als essentieel collectief goed. Daarnaast geeft het aan dat cultuur als nieuw duurzame-ontwikkelingsdoel gezien zou moeten worden, zonder vooruit te lopen op de onderhandelingen over de post-2030-agenda. De Cáceres-verklaring is door alle lidstaten van de Europese Unie ondersteund. Voor de volledigheid vindt u in de bijlage van dit verslag de definitieve versie van de verklaring.